

УДК 635.21:631.53(477.72)

Г.С. БАЛАШОВА, кандидат сільськогосподарських наук

Інститут зрошуваного землеробства НААН

НАСІННИЦТВО КАРТОПЛІ ЗА ДВОВРОЖАЙНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СТЕПУ УКРАЇНИ

Висвітлено проблеми сучасної галузі картоплярства на Півдні України та шляхи забезпечення товаровиробників регіону високоякісним насіннєвим матеріалом картоплі. Виробництво продовольчої картоплі в Степу конкурентоспроможне порівняно з більш сприятливими за кліматичними умовами регіонами лише за наявності власної системи насінництва, яке повинно базуватися на використанні оздоровленого вихідного матеріалу, отриманого за вирощування у двоврожайній культурі. Створення власної системи насінництва дасть змогу значною мірою забезпечити виробника продовольчої картоплі якісним насіннєвим матеріалом та відмовитись від значних його перевезень з інших регіонів, тобто галузь картоплярства на Півдні України стане більш автономною й економічно прибутковою.

Ключові слова: картопля, Південь України, схема насінництва, система насінництва, репродукційне насінництво

Південний регіон України належить до зони ризикованого землеробства і вирощування картоплі, що пов'язано, перш за все, з особливостями погодно-кліматичних умов. Тому до недавнього часу галузь картоплярства на Півдні одержувала винятково завезений насіннєвий матеріал, оскільки вважалось, що в Степу неможливе власне насінництво. Частково ця система діє і нині, але в основному від неї відмовились. Зміна екологічних умов, пов'язана з глобальним

© Г.С. Балашова, 2012

Картоплярство. 2012. Вип. 41

потеплінням клімату, практично вирівнює потенціал регіонів, але відсутність зрошення на півночі та в центрі призводить до значних коливань урожайності культури, а інколи ставить під загрозу забезпечення Степу ввезеним насіннєвим матеріалом. Недостатній безморозний період в цих регіонах не дає змоги використовувати метод двоврожайної культури. Причина також у значному подорожчанні насіннєвого матеріалу, а відтак і продовольчої продукції у зв'язку зі зростанням вартості енергетичних ресурсів при перевезенні бульб на велику відстань, у значних відходах під час зберігання. Тому дедалі частіше у виробників продовольчої продукції користується попитом насіннєвий матеріал картоплі, вирощеної безпосередньо у південному регіоні.

Створення власного насінництва картоплі на Півдні стало можливим тільки при використанні біотехнологічного методу одержання вихідного оздоровленого матеріалу і подальшого його розмноження до еліти у двоврожайній культурі. Дослідження Інституту зрошуваного землеробства НААН показали, що, користуючись цими методами, в цьому регіоні можливо одержувати насіннєвий матеріал картоплі вищих репродукцій, що за продуктивними та якісними характеристиками не поступається відповідній категорії бульб, отриманих у регіонах традиційного картоплярства [1, 2]. В результаті цих досліджень було розроблено схему відтворення еліти картоплі на Півдні України за три роки польового репродукування, що ввійшла до «Положення про насінництво картоплі». Використання цієї схеми дає змогу:

- знизити собівартість еліти порівняно з аналогічним завезеним матеріалом на 21%;
- зменшити відходи насіннєвих бульб у період осінньо-зимового зберігання від 25–30 до 5–6%;
- одержувати урожай бульб за раннього збирання та в літніх посівах свіжозібраними бульбами на рівні 18–20, у біологічній стиглості – 35–40 т/га.

Також на основі досліджень Інституту зрошуваного землеробства НААН доведено можливість скорочення терміну створення еліти від 3 до 1,5 року польового репродукування, що значною мірою знижує ризик повторного інфікування картоплі вірусними хворобами в процесі насінництва [3]. Високі показники продуктивності та якості власної еліти зберігаються до 6–8 репродукцій, тобто впродовж 3–4 років.

Мета дослідження. Проаналізувати сучасний стан галузі картоплярства на Півдні України.

Методи досліджень. Дослідження базувались на комплексному використанні статистичного, абстрактно-логічного методів та системного аналізу.

Результати дослідження та їхнє обговорення. В останні роки площі під картоплею в Степу зростають. Якщо в 1986–1990 рр. вони становили 15%, то в 2006–2009 рр. – до 24% загальної площі під картоплею в Україні. Південний Степ України є значним виробником картоплі, яка за умови вирощування на зрошенні є однією з найрентабельніших культур регіону (рис. 1).

Основними напрямками розвитку картоплярства в Південному Степу є:

- вирощування насінневого матеріалу картоплі вищих репродукцій на основі використання біотехнологічного методу одержання вихідного оздоровленого матеріалу і подальшого розмноження його у двоврожайній культурі для забезпечення ним виробників продовольчої продукції в необхідній кількості;
- одержання ранньої та надранньої продукції для забезпечення потреб населення у весняно-літній період;
- вирощування продовольчої картоплі біологічної стиглості для споживання в осінньо-зимовий період;
- вирощування продовольчої картоплі в літніх посівах свіжозібраними або бульбами від минулорічного літнього садіння для забезпечення населення продукцією в зимово-весняний період.

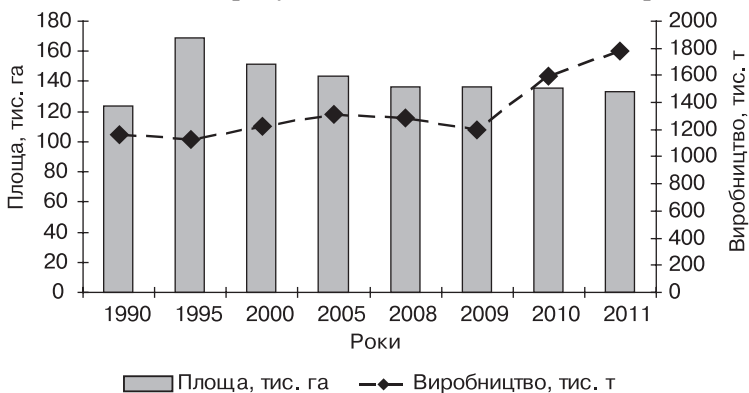

Рис. 1. Динаміка площі та виробництва картоплі в південному регіоні України

Клімат Степу України континентальний, жаркий та посушливий. Вирощування картоплі в цій зоні ускладнюється тим, що в літній період створюються жорсткі умови вегетації рослин: високі температури повітря і ґрунту, часті суховії, незначні та нерівномірні опади (рис. 2). Такі умови призводять до прискороного виродження картоплі. За вирощування у весняних посівах методом накладання вже на другий рік урожайність знижується на 30–35%, на третій – більш як на 50%.

За врожайністю картоплі Україна посідає 95–100-те місце у світі серед країн, де культивується ця культура [4, 5]. Таким чином, проблема підвищення урожайності картоплі в Україні залишається нерозв'язаною, оскільки темпи її зростання та обсяги виробництва не забезпечуються відповідним рівнем інтенсифікації галузі, що призводить до значного недобору врожаю і втрат вирощеної продукції.

Урожайність картоплі у всіх категоріях господарств в середньому за 2006–2011 рр. становила 14,1 т/га по всій Україні, 10,1 т/га в зоні Степу, тобто на 28,4% нижча (рис. 3). Це пов'язано з тим, що частина земель під картоплею у південному регіоні використовується без застосування зрошення, а частина під вирощування ранньої продукції, де урожайність на рівні 10–15 т/га, тоді як при вирощуванні до біологічної стиглості бульб цей показник становить 30–40 т/га. Проте при вирощуванні ранньої продукції виробник отримує високу рентабельність завдяки високій реалізаційній ціні картоплі.

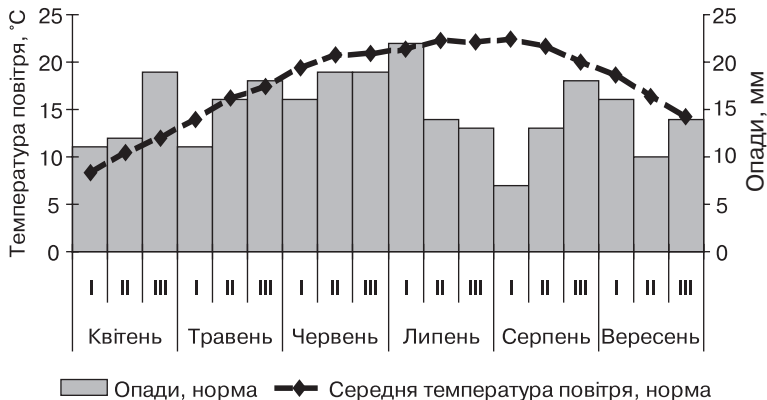

Рис. 2. Середньобагаторічні показники температури та опадів в Херсонській області

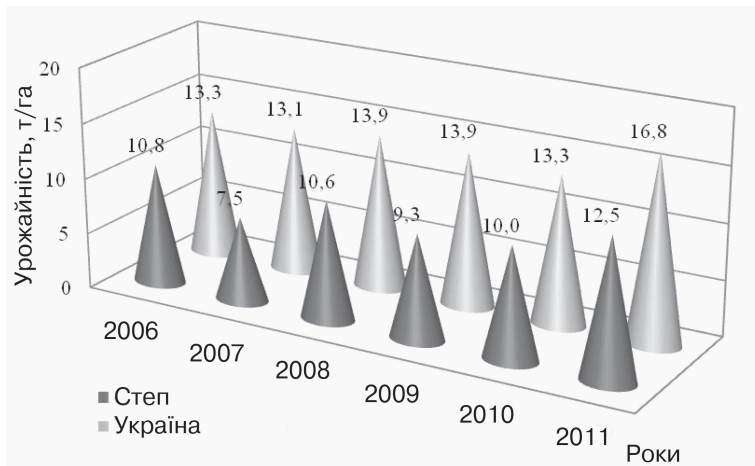

Рис. 3. Динаміка урожайності картоплі в Україні

Реформування сільського господарства привело до концентрації виробництва продукції у населення. Цю реалію також слід враховувати при створенні системи насінництва на Півдні України.

Відтворенням оригінального та елітного насінневого матеріалу картоплі в південному регіоні займається Інститут зрошуваного землеробства НААН та спеціалізовані насінневі господарства, що мають відповідні документи на право його вирощування й реалізацію і головним завданням яких є забезпечення прискореного розмноження насінневого матеріалу картоплі за одночасного збереження та підтримання його сортової чистоти, продуктивних ознак і посівних якостей. Подальшим розмноженням матеріалу повинні займатись репродукційні спеціалізовані господарства при суворому контролі з боку держави за якістю насінневої продукції.

У процесі створення системи виникає низка проблем, що потребують розв'язання. Зокрема, дуже гостро постає питання захисту картоплі від хвороб і шкідників; контролю за якістю насінневого матеріалу на всіх етапах його вирощування; сертифікації насінневих бульб; необхідності існування ринку збуту насінневої продукції, цінової політики, організації навчання фахівців з насінництва особливостям процесу одержання насінневого матеріалу і таке інше.

Висновки. Виробництво продовольчої картоплі в Степу конкурентоспроможне порівняно з більш сприятливими за кліматич-

ними умовами регіонами тільки за наявності власної системи насінництва, яке повинно базуватися на використанні оздоровленого вихідного матеріалу, отриманого за вирощування у двоврожайній культурі.

Виробництво оздоровленого насіннєвого матеріалу та його розмноження до еліти має здійснюватись в Інституті зрошуваного землеробства НААН з наступною передачею еліти репродукційним господарствам.

Створення власної системи насінництва дасть змогу значною мірою забезпечити виробника продовольчої картоплі якісним насіннєвим матеріалом та відмовитись від значних його перевезень з інших регіонів, тобто галузь картоплярства на Півдні України стане більш автономною і економічно прибутковою.

1. *Бугаєва І.П.* Відтворення еліти картоплі на Півдні України в умовах зрошення / І.П. Бугаєва., В.Є. Свертока, Г.С. Балашова, І.І. Черниченко // Картоплярство. – К.: Нора-прінт, 2000. – Вип. 30. – С. 27–37.

2. *Бугаєва І.П.* Культура картоплі на Півдні України / І.П. Бугаєва, В.С. Сніговий. – Херсон, 2002. – 176 с.

3. *Бугаєва І.П.* Одержання еліти картоплі за 1,5–2,0 роки польового репродукування на Півдні України / І.П. Бугаєва, Г.С. Харченко // Таврійський наук. вісн. – Херсон: Айлант, 2002. – Вип. 22. – С. 38–43.

4. *Маслак О.* Ціна картопляного достатку [Електронний ресурс] / О. Маслак. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/666.html?ed=49>. – Заголовок з екрана.

5. *Веб-сайт* Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.